

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет
Кафедра спеціальної освіти

**Позакласна робота як засіб покращення математичних знань і вмінь
в учнів з порушенням розумового розвитку**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: студентка II курсу 291 М групи
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Спеціальна освіта
Менаріфова Ірина Вікторівна

Керівник: к.п.н., доцент Товстоган В. С.
Рецензент: к.п.н., доцентка Полєвікова О. Б.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичне дослідження позакласної роботи з математики у спеціальній школі	6
1.1. Позакласна робота з математики у спеціальній школі для дітей з порушенням розумового розвитку.....	6
1.2. Особливості навчання дітей з порушенням інтелектуального розвитку математиці.....	15
РОЗДІЛ 2. Експериментальне дослідження у спеціальній школі	27
2.1. Констатувальне експериментальне дослідження позакласного заняття з математики у 7 класі спеціальної школи.....	27
2.2. Формувальне експериментальне дослідження позакласного заняття з математики у 7 класі спеціальної школи.....	33
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
Додаток 1. Кодекс академічної доброчесності	48

ВСТУП

Актуальність теми: однією з важливих задач сучасної освіти являється зробити все можливе для того, щоб діти з порушенням розумового або фізичного розвитку мали змогу достойно навчатися та повноцінно жити. На даному етапі розвитку спеціальної освіти в Україні існує багато розроблених спеціальних освітніх програм, які утверджені Міністерством освіти і науки, існує багато закладів, установ та організацій, які займаються освітою дітей з особливими освітніми потребами. Вищі навчальні заклади готують та випускають чудових спеціалістів, які працюють з дітьми з різними видами порушень. Всі ці освітні компоненти знаходяться на етапі постійного розвитку.

Сучасному розвитку спеціальної освіти в Україні присвячені дослідження: М. Перової, В. Бондаря, В. Берзіня, Л. Борщевської, Л. Вавіної, О. Гаврилова, А. Колупаєвої, О. Колишкіна, С. Миронової, В. Липи, Т. Сак, В. Синьова, О. Ляшенко, В. Тарасун, Л. Федорович, Л. Фомічової, О. Хохліної, А. Шевцова, М. Шеремет та ін.).

Актуальним питанням в освіті дітей саме з порушенням розумового розвитку є навчання математиці. Практично доведено, що дітям, які мають порушення інтелектуального розвитку складніше зрозуміти та вивчити математику. Цей факт обумовлений багатьма компонентами, такими як: спадковість, вроджені дефекти спричинені захворюваннями або травмами, виховання у сім'ї та ін. Роблячи висновки з вищесказаного для дітей з порушенням розумового розвитку, для кращого засвоєння ними математики, потрібна особлива спеціальна програма та спеціальні методи. Саме позакласна робота дає можливість додатково відкрити для дітей математичний простір, який направлений цілеспрямовано на покращення засвоєння математики дітьми з особливими освітніми проблемами. В позакласній роботі важливе місце відводиться гуртковій роботі (творчі гуртки, танцювальні гуртки, спортивні гуртки інш.). Багато вчених-

дефектологів розробили програми для таких видів гуртків. Наша робота направлена на розробку математичної тематики для позакласних заходів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами: робота виконана відповідно до плану науково-дослідницьких робіт кафедри «Спеціальна освіта» Херсонського Державного Педагогічного університету.

Мета дослідження: покращення знань, вмінь та навичок у математиці в учнів старших класів з порушенням інтелектуального розвитку.

Завдання дослідження:

1. Аналіз педагогічних літературних джерел, в основі спеціальної освіти для дітей з порушенням розумового розвитку.

2. Розробка методики дослідження позакласної роботи з математики для дітей з порушенням інтелектуального розвитку. Розробка критеріїв оцінювання дітей.

3. Проведення констатувального експерименту.

4. Проведення формувального етапу експериментального дослідження та аналіз його результатів.

Об'єкт дослідження: процес формування математичних знань, вмінь та навичок в учнів з порушенням розумового розвитку.

Предмет дослідження: позакласна робота як засіб покращення математичних знань, вмінь та навичок в учнів з порушенням інтелектуального розвитку.

Методи дослідження: бесіда, аналіз, синтез, узагальнення, систематизація психологічної і педагогічної літератури з проблеми дослідження, аналіз практичної роботи вчителів-дефектологів з математики, формувальний та констатувальний етап експериментального дослідження, аналіз результатів дослідження.

Наукова новизна роботи: визначено завдання позакласних занять та їх вплив на знання, вміння та навички дітей з порушенням розумового

розвитку. Підібрано спеціальні заняття для позакласної роботи, які можна впроваджувати на постійній основі. Експериментально визначено ефективність даних занять. Отримано нові результати сформованості математичних знань в учнів з порушенням інтелектуального розвитку.

Практичне значення: на основі констатувального експерименту визначено стан сформованості математичних знань, вмінь і навичок учнів спеціальної школи, які мають порушення розумового розвитку. Далі на основі формувального експерименту висвітлено значний ріст та покращення математичних знань вмінь і навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями. Отримані матеріали можуть бути використані вчителями-дефектологами на уроках математики.

Апробація результатів роботи: практичний матеріал відданий вчителю математики для проведення позакласних занять.

Публікації: опублікована стаття у збірнику магістерських публікацій: «Позакласна робота з математики як засіб покращення математичних знань і вмінь в учнів з порушенням розумового розвитку».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З МАТЕМАТИКИ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ

1.1. Позакласна робота з математики у спеціальній школі для дітей з порушенням розумового розвитку

На сучасному етапі розвитку спеціальної педагогіки значна увага приділяється розробці й теоретичному обґрунтуванню засад цілеспрямованої діяльності дітей з особливими освітніми проблемами для повноцінного життя їх у соціумі. Значна обмеженість знань та уявлень про навколишній світ і природу, не сформованість мисленнєвих операцій уповільнюють темп розвитку пізнавальної діяльності. Спеціальні дослідження, які проведені в Україні останніми роками, сприяють подоланню стереотипів у розумінні проблем навчання і виховання, відходу від концентрації уваги лише на ураження дитини. Головна ідея сучасної спеціальної освіти це орієнтація на ефективне використання збережених систем і функцій здатних взяти на себе компенсаторно-корекційне навантаження, цілеспрямований розвиток психологічних процесів, обумовлюючих підвищення якості засвоєння знань, умінь і навичок школярів. Проблема забезпечення якості знань учнів спеціальної школи розглядається вченими (В.І. Бондар, І.В. Дмитрієва, І.Г. Єременко, А.І. Капустін, В.О. Липа, В.М. Синьов, Л.А. Співак, В.Є. Турчинська та ін.) переважно у плані загальної проблеми корекції розвитку дитини, а саме підвищення корекційної ролі навчання. В їх роботах доведено, що самостійне оволодіння учнями з інтелектуальними порушеннями розумовими і практичними діями утруднено, не дивлячись на те, що в наочно-практичній діяльності об'єктивно закладені сприятливі умови для розуміння необхідності виконувати ті чи інші операції. У зв'язку з чим включення учнів безпосередньо в діяльність ще не забезпечує їх розвиток. Прямий розвиток стає можливим лише тоді, коли діяльність школяра відбувається за умов

спеціальної побудови та організації використання вчителем різноманітних методів і прийомів навчання. Ефективність засвоєння навчального матеріалу учнями залежить від сформованості дії в якій опановують ся знання, але питання пошуку резервів розумового розвитку дітей з інтелектуальними вадами на принципах реалізації ідей Л.С. Виготського та його концепції формування вищих психічних функцій, залишається до кінця не вирішеними.

Особливості формування математичних уявлень у дітей з порушеннями розумового розвитку різних вікових груп, а також застосування методів і прийомів навчання при вивченні математики в спеціальній школі розглядалися Л. Б. Баряєвою, Н. Ю. Боряковою, О. В. Гавриловим, О. П. Гаврилушкіною, В. В. Ек, І. Г. Єременком, Г. М. Капустіною, О. М. Ляшенком, М. М. Перовою та іншими дослідниками.

Необхідність проведення позакласних освітніх занять постійно підкреслюється в педагогічній і в методичній літературі. Про це йдеться в роботах Б.Т. Панова, Л.І. Пастущенкої, Є.П. Преображенської, М.М. Ушакової, Г.І. Суворової. В наукових працях позакласна робота розглядається як потужний додатковий засіб формування інтересу до предмета, як засіб розширення і поглиблення знань, які діти засвоїли на уроках. Позакласна робота з математики має також важливе виховне значення. Особливо велика цінність позакласної роботи у вихованні моральних якостей дитини: волі, наполегливості в подоланні труднощів, доведенні до кінця розпочатої роботи, критичного ставлення до себе. Участь у цій роботі дає можливість оцінити красу думки чи способу зв'язку, а отже розвиває естетичні почуття. Організація такої роботи з математики повинна базуватися на гуманістичних засадах [4].

Пригадаємо, як писав свого часу давньогрецький філософ Платон, «ніхто не стає гарною людиною випадково». Виховання, перш за все, забезпечує загальний розвиток особистості, на базі якого формується індивідуальність. Створення умов для цілеспрямованого безперервного формування та розвитку дитини як суб'єкта діяльності, як особистості та індивідуальності і є тим визначальним елементом, що надає вихованню гуманістичного характеру [7].

Позакласна виховна робота – це, з одного боку, педагогічна система, що володіє єдиними властивостями і закономірностями функціонування, а з іншого – невіддільна частина системи освіти. З цієї причини однією з головних проблем методики позакласної виховної роботи завжди був взаємозв'язок урочних і позаурочних занять як окремий випадок ґрунтовної педагогічної проблеми єдності навчально-виховного процесу.

Навчання і виховання акумулюється у єдиний педагогічний процес, що забезпечує формування і багатогранний розвиток особистості учня. Досвід показує, що педагогічні завдання успішно вирішуються лише при гармонічному поєднанні учбово-виховної роботи в процесі уроку з цілеспрямованою дією на учня в позакласний час, тому позакласна робота слушно розглядаються як важлива складова частина роботи школи [6]. Розвиток індивідуальності школяра природно залежить від оточення, в якому він виховується. Освітнє середовище виступає чинником, який детермінує особистісний і чуттєвий розвиток, що входить до його складу [12].

Дитина з порушенням інтелектуального розвитку, виявляється менш гнучкою у своїй взаємодії із навколишнім світом, більш залежною від впливу соціального середовища; вона буде знати тільки те, чому її навчать, буде такою, якою її виховують. Тому важливо створити такі умови навчання, підшукати такі методи та засоби, щоб в безпосередній обстановці максимально використати збережені можливості учня на стадії послаблення порушення, а пізніше для проведення самої корекції, послідовного, крок за кроком руху в напрямку удосконалення порушеної діяльності [18].

Позакласна робота утворює і розвиває індивідуальність дитини. Під позакласною роботою розуміють добровільні, позаурочні заняття учнів, вони стають у пригоді корекції інтелектуальних порушень, розвитку вищих психічних функцій, розвитку практичних умінь і навичок, поглиблення знань з предмета, а також організація дозвілля учнів [39].

В сьогоденній школі винятковий інтерес до позакласної роботи пояснюється ще й тим, що, будучи інерційною, ніж програмне, урочне

викладання, вона кидає виклик методичним стереотипам, утворенню нових підходів до викладання математики. Позакласна робота стає характерологічною лабораторією творчості викладача, в якій модернізуються нетрадиційні для навчального процесу форми спілкування зі світом слів, достеменні нинішньої соціокультурної ситуації.

Діти навчаються з більшим бажанням, якщо виконують не просто навчальне завдання, а виготовляють корисну суспільно-значиму ідеологію і вони бачать реальне її застосування [20].

Розвитку пізнавального інтересу до математики сприяє як в молодших класах так і в старших використання дидактичних ігор, цікавих вправ, предметно-практичної діяльності дітей, що приводить до усвідомлення практичної значимості математичних знань [27].

Пізнавальний інтерес при правильній педагогічній і методичній організації діяльності учнів і систематичної, цілеспрямованої виховної діяльності може і повинно стати стійкою рисою особистості школяра і робить сильний вплив на його розвиток. Як риса особистості пізнавальний інтерес проявляється у всіх обставинах, знаходить застосування своїй допитливості в будь-якій обстановці в будь-яких умовах. Під впливом інтересу розвивається розумова активність, яка виражається в безлічі питань, з якими школяр звертається до вчителя, до батьків, дорослим з'ясовуючи сутність даного його явища. Відшукання і читання книг в області, що цікавить, вибір певних форм позакласної роботи здатних задовольнити його інтерес - все це формує і розвиває особистість школяра [28].

Реалізація основних завдань математики неможлива без її тісного зв'язку з іншими навчальними дисциплінами. При цьому потрібно зазначити, що застосування математичних знань можливе під час вивчення інших предметів так само, як і використання матеріалу з історії, природознавства, української мови, трудового навчання, малювання тощо на уроках математики [13].

Постійна активізація пізнавальної діяльності. Як у загальній, так і у спеціальній психолого-педагогічній літературі підкреслюється, що розвиток у

дітей пізнавальних інтересів неможливий без активізації пошукової діяльності мислення. Вирішенню цієї проблеми сприяє використання спеціальних завдань та вправ[16].

Позакласна робота — це різноманітна освітня і виховна робота, спрямована на задоволення інтересів і запитів дітей, організована у позаурочний час педагогічним колективом закладу.

Позакласні заняття мають утворювати пізнавальні навички та сприяти розвитку логічного мислення, індивідуальності учня і його сприйняття, але з огляду на специфічність і проблеми складу учнів спеціальної школи, організаційна форма позакласних занять, має бути, заснована в передусім на ігровий мотивації [2]. При проведенні позакласних занять з математики потрібно мати на увазі забезпечення диференційованого підходу не тільки до учнів окремих класів, а й до учнів одного і того ж класу. Подібні заняття мають особливе призначення, посилювати пам'ять на числа, присвоювати навички рахунку, інтерес до вирішення завдань і інші важливі моменти у математиці. Об'єднання учнів в групи, являється дуже значимим моментом та може надати чималу допомогу вчителю в підвищенні успішності у навчанні дітей. Урок для кожного учня повинен бути пов'язаний з його активністю і захопленістю, що буде початком для виникнення і розвитку допитливості та інтересу до конкретного навчального предмета [14].

Досвід показує, що на цікавих позакласних заняттях з математики учні працюють з великим запалом і меншими труднощами, ніж на звичайному уроці. Структура і оформлення кожного заняття повинні бути цікавими і яскравими, адже у світ різних дидактичних ігор не важко зробити або купити наочні посібники по цікавій математиці: рахункові таблиці, фігурний рахунок, плакати, настільні та рухливі ігри [38].

З учнями, які вчаться у старших класах краще використовувати різноманітні види виховного впливу. На думку В.Ф.Мачихіної, важливе місце у корекційно-виховній роботі належить гурткам. Гуртки організовуються на базі вивчення навчальних предметів, а також за інтересами учнів. Для узагальнення,

розширення і закріплення знань, вмінь, навичок в учнів з порушенням інтелектуального розвитку у старших класах організують різні предметні гуртки (наприклад: математичний, історичний, географічний, краєзнавчий, літературний, спортивний, музичний, художній та інші).

Дуже важливим є той факт, що заняття з математики сприяють розвитку багатьох психічних функцій у дітей, а саме: логічного мислення, механічного запам'ятовування, пам'яті, уваги, сконцентрованості, наполегливості, винахідливості тощо. Знання, вміння та навички, які діти закріплюють під час занять з математики, допоможуть їм правильно розв'язувати різноманітні життєві ситуації (наприклад: розрахунок за купівлю товару, вимір площі житла, орієнтування у часі та просторі тощо).

Від конкретних та визначених завдань залежить форма проведення позакласних занять. Найбільш ефективно відбувається оволодіння знаннями, вміннями і навичками, які мають наочну основу (ілюстрації, демонстрація, презентація), супроводжуються вербальним матеріалом, бесідою педагога з учнями, а також пропонуються в ігровій або практичній діяльності (конструювання, інсценування, малювання, моделювання). Гра в конкретній ситуації являється провідним видом діяльності, а також сприяє створенню у дітей емоційного настрою, підвищує мотивацію, викликає бажання до виконуваної діяльності, забезпечує перспективу вивчати (або повторювати) матеріал [40].

Зазвичай тривалість занять визначається їх цільовою установкою. Найбільш оптимальний час на гру 10-15 хвилин, де учні знайомляться з цілями, завданнями, а потім займається грою самостійно. На інші види діяльності, де йде тренування отриманих знань, відводиться 45 хвилин. У заняттях з дітьми з особливими освітніми потребами варто пам'ятати, що краще зустрічатися частіше, ніж один раз на довгий час. Ефекту від довгих занять не буде, так як у дітей з корекційної школи розсіяна увага і нетривала пам'ять, тому чим частіше проводити такі заняття, тим краще діти будуть засвоювати матеріал та розвиватись.

Правильна організація позакласних занять з математики в спеціальній школі для дітей з порушенням розумового розвитку неможлива без системи корекційно-розвиваючих вправ, великого та частого застосування наочності, цікавості та винятковості практичних завдань. Для того щоб активізувати пізнавальну діяльність, відродити інтерес до уроків математики, сприяти підвищенню ефективності корекційно-розвиваючої роботи, вирішення виховних завдань навчального процесу необхідно поряд з уроками проводити і позакласні заняття [33].

Під час проведення позакласних занять особливу увагу слід приділяти постійній зміні різних форм діяльності:

- бесіда;
- розповідь;
- демонстрація та робота з таблицями, схемами, малюнками;
- ігрова діяльність (читання віршів, казок; відгадування загадок);
- спостереження, досліди;
- виконання креслень, малюнків, аплікацій;
- робота з підручником;
- словникова робота;
- розв'язання задач на логіку;
- робота з роздатковим матеріалом;
- робота з комп'ютером;
- виконання вправ на координацію, м'язову пам'ять тощо.

Позакласна робота повинна створити позитивний емоційний настрій на роботу, який виражається в бажанні займатися конкретним навчальним предметом, вивчати його докорінно. Повинні бути враховані особливості учнів, їх індивідуальні бажання та потреби, вибраний оптимальний темп роботи, форма проведення занять та план виконання. В процесі занять учням надається поетапна допомога: навідними питаннями, заохоченнями, схваленням, позитивною оцінкою [21].

Основа активності навчально-пізнавальної діяльності учнів: адаптація, пристосування дитячої психології до створених на уроці умов; стимулювання пізнавальної діяльності учнів; подолання суперечностей між пізнавальними і практичними завданнями, висунутими процесом навчання. Результатами активності пізнавальної діяльності учнів в процесі навчання математиці, залежать від рівня розвитку їхніх загальних здібностей: пам'яті, уваги, психічного стану, сприйняття, мислення. При навчанні дітей з особливими освітніми потребами необхідно пам'ятати про вікові та індивідуальні особливості дітей, про розвиток розумових здібностей учнів, пізнавальної діяльності на уроках математики, тому що процес пізнання у дитини йде через чуттєве (наочно-образне), логічне (абстрактне) мислення.

Багато науковців звертають увагу на той факт, що сприйняття предмета (об'єкта, явища) за допомогою різноманітних органів чуття дає більш повне і правильне уявлення про нього, допомагає надалі впізнавати предмет за однією чи декількома властивостями і називають природу важливим джерелом розширення сенсорного досвіду дітей з порушенням інтелектуального розвитку. Науковці Л. А. Метієва та Е. Я. Удалова обґрунтовують доцільність використання з цією метою "ручних" видів діяльності, до яких відносяться: ліплення з глини, пластиліну, тіста; аплікацію з різного матеріалу; аплікаційне ліплення (заповнення рел'єфного малюнка пластиліном); орігамі; макраме; малювання (пальцями, шматочком вати, паперовим "пензликом"); ігри з мозаїкою, конструктором (металевим, пластмасовим, кнопковим), пазлами, водою різної температури, дрібними камінчиками, сухим піском (теплим і холодним) тощо [23].

Для правильної побудови системи навчально-виховної роботи в спеціальних освітніх закладах особливо важливу роль відіграє правильне розуміння співвідношення навчання та розвитку при корекції і компенсації дітей з особливими освітніми потребами. На противагу преформістським теоріям, які певним чином пов'язані з недооцінкою ролі навчання в розвитку, Л. С. Виготський висунув принципи, згідно з яким навчання є внутрішньо

необхідним і загальним компонентом у процесі розвитку дитини не тільки природних, а й історично обумовлених психічних особливостей, оскільки навчання впливає не стільки на розвиток елементарних функцій, інші з яких проступають в нормі сформованими навіть до моменту народження, скільки на розвиток вищих психічних функцій, що створюються в процесі життя дитини; в їх розвитку навчання в його найширшому значенні відіграє фундаментальну роль. При цьому, як свідчив Л. С. Виготський, є якісним тільки те навчання, яке випереджає розвиток і будується з урахуванням потенційних можливостей дитини, орієнтуючись не тільки на сформовані, але й формуються функції, тобто на зону найближчого розвитку дитини.

Н.С. Гаврилова доводить, що в учнів з порушенням інтелектуального розвитку рівень засвоєння математичного матеріалу залежить від рівня розвитку процесів і функцій пізнавальної діяльності і не завжди співпадає з рівнем порушення мовлення [37].

1.2. Особливості навчання дітей з порушенням інтелектуального розвитку математиці

Починаючи з підготовчого періоду варто використовувати систему практичних завдань з корекційно-розвивальної роботи із засвоєнням математичних уявлень з урахуванням особливостей пізнавальної діяльності дітей. Ефективне здійснення навчально-виховних та корекційно-розвивальних завдань предмета можлива за умови раціонального добору, поєднання відповідних методів, за допомогою яких відбувається ознайомлення учнів з математичними завданнями. Навчання певних навичок чи вмінь практичного обчислення забезпечує краще засвоєння знань, інтелектуальний та пізнавальний розвиток школярів. Корекційно-розвивальні завдання сприяють розвитку розумової діяльності, вроджених здібностей учнів, емоційної сфери, формування мовленнєвих умінь і навичок, у жестовій, дактильній, словесній формі, з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини. Розумний такий добір навчальних завдань, коли передбачаються завдання, пов'язані з потребами й інтересами дітей і мотивують їх до навчання (дидактичні ігри, інсценівки, задачі з практичним змістом). Винятково математичний аспект навчання повинен бути природнім, гармонічно поєднаним з потребами дитини, засвоюватися не лише довільно, й мимовільно.

Варто пам'ятати, що порушення інтелектуального розвитку впливає на особистість дитини в цілому, а це означає, що для її розвитку навчання, виховання і корекція повинні бути єдиним організмом, який визначає, що всі вирішальні моменти цього процесу містять корекційні завдання як інтегровану складову частину. У зв'язку з цими факторами, виділено п'ять суттєвих складових частин життєдіяльності особистості, в яких вона реалізує різноманітні соціальні ролі протягом усього свого життя, що представляють перешкоду для учнів з порушенням інтелектуального розвитку: соціально-побутовий; соціально-трудова; соціально-економічний; соціально-культурний; соціально-правовий, які взаємодіють один з одним [19].

Досвід роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, а також з дітьми, які зазнають труднощі конкретно в оволодінні математичними знаннями і вміннями, показує, що діти можуть бути підготовлені до вивчення математики в спеціальній школі при дотриманні ряду умов: раннє виявлення труднощів в навчанні і своєчасне включення дитини в процес спеціально організованої роботи; наявність науково обґрунтованої системи формування елементарних математичних знань у дітей з проблемами розвитку, і її цілеспрямоване і систематичне застосування з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дитини [8].

Науковці, які досліджували навчання школярів з порушенням інтелектуального розвитку (В.І. Бондар, Л.С. Вавіна, В.О. Липа, А.І. Капустін, В. М. Синьов, О. П. Хохліна, О. Є. Шаповалова та ін.), слушно звертають увагу на те, що поза емоційно-вольовою сферою виховання неможливе, тому, що основна його функція полягає в тому, щоб "керувати процесами, які відбуваються у зв'язку з формуванням поглядів і переконань, світогляду і моральності, поведінки та характеру" [5].

Послідовне формування математичних знань, вмінь та навичок має виправний вплив на найбільш нестійкі сторони психіки дітей, сприяє розвитку сприймання, мислення, мовлення, уваги та інших психічних процесів, тобто відбувається розвиток пізнавальної діяльності дітей, які мають порушення інтелектуального розвитку [9].

Потрібно звернути увагу на те, що значною мірою поведінку учня з порушенням розумового розвитку визначає схильність до навіювання. Великий процент сугестивності приводить до того, що він легко потрапляє під вплив інших людей. Перебуваючи у стані навіювання він може діяти навіть всупереч власним бажанням. Маючи таку особливість психіки, педагоги намагаються за необхідності викликати певну емоційну реакцію, ставлення, поведінку. На противагу потрібно сказати, що таким методом може скористатися будь-хто (дослідження М. Матвєєвої під керівництвом В. Синьова) [34].

Діти, які мають порушення інтелектуального розвитку більше користуються ненавмисним запам'ятовуванням, тобто запам'ятовують те, що привертає їх увагу, здається цікавим та виразним. Потреба запам'ятати матеріал приглушено змінює діяльність школярів. У більших випадках запам'ятовування навчального матеріалу залежить від його структури і характеру, від того, в якому напрямку він був прийнятий, а також від віку школярів [14].

Винятково математичний сенс навчання повинен бути природнім, гармонічно поєднаним з потребами дитини, засвоюватися не лише довільно, а й мимовільно. Необхідним складником готовності до шкільного навчання є певний запас базових знань і вмінь. Слід зауважити, що засвоєння математичного матеріалу не повинно носити характер бездумного заучування. Беручи за основу предметно-наочні дії необхідно поступово переходити до формування свідомої самостійності при виконанні вправ або навчальних завдань. Вчитель повинен обрати конкретну програму, яку учень опановує спочатку з супроводом, а надалі виконує за аналогією, самостійно використовуючи в побуті набуті уміння, знання та навички[3].

У психології дитини з порушенням інтелектуального розвитку вказується, що інтереси неглибокі, малоінтенсивні і нестійкі. Однак вчений Л. В. Занков звертає увагу на те, що у окремих учнів інтереси досягають значної сили і стійкості, прагненням до самоствердження, бажання дитини показати, що він не гірше за інших [29]. Проблематика вирішення текстових арифметичних завдань дітьми з особливими освітніми потребами розглядалась: М. В. Іпполітовою, Т. В. Розановою, Г. М. Капустіною, також цими дослідниками наголошувалося виникнення особливих труднощів у дітей з порушенням розумового розвитку при вирішенні арифметичних задач. Також досліджено труднощі в розумінні предметних і кількісних відносин відображених в умові завдання, особливості предметно-практичних дій як засобу для розуміння змісту завдань, особливості вирішення задач з непрямим формулюванням умови [41].

Для учнів з порушенням інтелектуального розвитку текстові завдання залишаються незрозумілими з тієї причини, що смислове навантаження в них доводиться часто на прикметники, займенники, прислівники, яких в активному словнику школярів з інтелектуальною особливістю небагато. Для дітей з порушенням розумового розвитку рішення словесно сформульованих завдань є складною діяльністю. Учні мають володіти певним запасом уявлень, пов'язаних з відображеними в задачах предметними ситуаціями, розуміти значення слів, які несуть в собі математичний сенс, осмислювати зв'язки і відносини між числами. Для того, щоб рішення арифметичних задач відбувалося успішно, необхідно будувати їх з урахуванням особливостей пізнавальної діяльності учнів з порушенням розумового розвитку, вчити школярів користуватися раціональними і цілеспрямованими способами виконання завдання [31].

Важливим способом формування багатьох математичних понять є рішення геометричних задач. При вивченні геометричного матеріалу в учнів, які мають порушення інтелектуального розвитку, з'являються практичні вміння в розв'язуванні задач вимірювального і обчислювального характеру (В. П. Гріханов, П. Г. Тішин). Результати експериментальної роботи та їх практичне застосування показали специфічні особливості засвоєння у школярів з порушенням розумового розвитку математичних знань, що дозволило розробити і надалі уточнити зміст навчання цього предмету як в молодших, так і в старших класах (М. Н. Перова, А. А. Хилько, В. В. Ек) [10].

Більш досконале вивчення питання та практика роботи з дітьми, які мають порушення розумового розвитку, а також з дітьми, що зазнають труднощі в оволодінні математичними знаннями і вміннями, показує, що учні можуть бути підготовлені до вивчення математики в спеціальній школі при дотриманні ряду умов, а саме: раннє виявлення труднощів в навчанні і своєчасне включення дитини в процес спеціально організованої роботи; наявність науково-обґрунтованої системи формування елементарних математичних уявлень, цілеспрямоване і систематичне застосування цієї системи з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дитини [8].

У своїй роботі вчитель, який працює з дітьми у яких порушення інтелектуального розвитку, має завжди опиратися на основні принципи навчання системи спеціальної освіти (Г.М. Дульнев, І.Г. Єременко, С.П. Миронова та ін.):

- принцип виховної спрямованості навчання;
- принцип науковості процесу навчання;
- принцип систематичності навчання;
- принцип доступності знань;
- принцип свідомості у навчанні;
- принцип наочності;
- принцип міцності засвоєння знань, формування вмінь та навичок.

У кожному з цих принципів реалізуються корекційні методи, проте специфіка навчання дітей з порушенням інтелектуального розвитку обумовлена і особливими принципами спеціальної дидактики. С.П. Миронова об'єднала їх в окрему групу:

- важлива роль вчителя і педагогічного колективу у навчанні;
- корекційний напрямок навчання;
- принцип індивідуального та диференційованого підходу до учнів.

Потрібно зазначити, що всі дидактичні принципи знаходяться у тісному взаємозв'язку, тобто саме тісне поєднання дидактичних принципів дає можливість правильно організувати і здійснити навчально-виховну і корекційну роботу [24]. Головною особливістю змістового компоненту є його спрямованість не тільки на те, щоб використовуючи математичний матеріал курсу, створити умови для цілеспрямованого розвитку всіх пізнавальних процесів у дітей, а й на послідовне зміщення розвитку мислення, що обумовлене специфікою навчального предмету математики. В сучасній дидактиці науковці аналізують та розглядають навчання елементів математики як логіко-математичний розвиток дітей [1]. Логіко-математична компетентність має таку компонентну структуру:

- мотиваційний компонент – це відношення дитини до математичної діяльності, визначення пізнавального інтересу, розуміння цінності математики в житті людей;

- змістовий компонент – це оволодіння математичними знаннями та навичками у межах програми вікової групи та наступного періоду навчання дітей;

- дійовий компонент – це оволодіння процесуальними, конструктивними, контрольньо-оцінювальними діями. Формування таких компонентів навчання здійснюється паралельно протягом року. Виняткову увагу в організації навчально-виховного процесу слід відводити мотивації, оскільки саме вона являється однією з важливих умов, що забезпечує активність, підвищення й досягнення об'єктивно можливих результатів діяльності за раціональних витрат часу та сил. Під час навчання необхідно створити такі умови, які забезпечать дитині відчуття відповідальності щодо успіху в навчальній роботі, відчуття радості на шляху просування від незнання до знання [32]. Корекційні та розвивальні завдання націлені на розвиток розумової діяльності, емоційної сфери, формування умінь і навичок пов'язаних з математичним матеріалом, словесним мовленням відповідно до індивідуальних можливостей кожної дитини. Програма з математики опирається на сучасне розуміння навчально-виховного процесу, компенсації та корекції, а реалізація має специфічне розвивальне комплексне навантаження. Поступово збільшується обсяг та складність навчального матеріалу з урахуванням розвитку можливостей і особливостей дітей. Ефективна реалізація навчально-виховних та корекційно-розвивальних завдань предмета «Математика» є можливою за умов раціональної у поєднанні відповідних методів, прийомів, за допомогою яких відбувається знайомство учнів з математичними завданнями, з розвитком навичок та умінь практичного обчислення, забезпеченням свідомого засвоєння цих знань та поступовим інтелектуальним розвитком учнів.

Методи навчання математиці слід застосовувати у органічній єдності, гармонійно та конструктивно. Обумовлено такий процес характером

послідовності пізнання, в якому поєднується безпосереднє сприймання об'єктів і явищ, розумова обробка результатів і практична діяльність. Потрібно розуміти, що ніяка форма пізнання не може бути абсолютизована, оскільки це негативно вплине на реалізацію корекційних завдань. Необхідно у процес навчання включати методи, які викликають інтерес. Зокрема до цього відносяться використання різних видів ігор, створення ігрових моментів, моделювання реальних ситуацій тощо. Методи мають відповідати принципам спеціальної дидактики. А саме:

- спрямованість не лише на формування знань, вмінь і навичок учнів, корекцію їх психофізичного розвитку, а й на їх моральне виховання;
- доступність для учнів і водночас забезпечення доцільного рівня труднощів з метою стимулювання учнів до розумових дій, докладання вольових зусиль, оптимального розвитку;
- забезпечення свідомості і міцності засвоєння знань дітьми, формування в них уміння застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності в різних умовах;
- формування послідовності і системності оволодіння досвідом;
- стимулювання учнів до самостійної роботи, активності, творчості, ініціативи;

При виборі методів слід враховувати не лише загальні психічні закономірності, властиві дитині з певними особливими освітніми потребами, а й індивідуальні можливості кожної дитини. У навчанні дітей з особливими освітніми потребами потрібно виділити особливості корекційної роботи:

1. Пристосування змісту освітньої програми до інтелектуальних та пізнавальних можливостей учнів, що виявляються в зменшенні обсягу матеріалу, його спрощенні за характером і структурою;
2. Використання різних видів наочності, її відповідність рівню розвитку сприймання й мислення дитини, поступове ускладнення (від реальних предметів та об'єктів до символічної наочності), поступове впровадження якомога більшої кількості аналізаторів (слух, зір, дотик), поєднання наочних методів із словесними та практичними;

3. Зменшення темпу навчання з урахування інертності нервових процесів дітей;
4. Повторюваність у навчанні та вихованні з метою виведення фрагментарності сприймання, недосконалості запам'ятовування. Повторення має бути систематичним, з різним ступенем залучення дитини;
5. Введення учня в діяльність, спрямовану на подолання труднощів і перешкод (принцип вправляємості) – всі теоретичні відомості, правила мають бути засвоєні через практичну діяльність різного ступеня труднощів і новизни;
6. Особлива організація праці – у процесі роботи слід вчити учня планувати свою діяльність, міркувати про послідовність та способи виконання, описувати результати і порівнювати їх із зразком;
7. Використовувати ігри у навчально-корекційній роботі з метою покращення та підвищення інтересу дитини до навчальної діяльності;
8. Дотримання охоронно-педагогічного та санітарно-гігієнічного режиму з урахуванням конкретного клінічного діагнозу;
9. Позитивність настрою педагога слугують засобом стимулювання дитини до навчальної діяльності й спілкування, формують її віру у свої можливості [25].

Найбільш ґрунтовні розробки в сучасній українській корекційній педагогіці зроблені В.М.Синьовим, який чітко сформулював сутність і принципи корекційної роботи з дітьми які мають порушення інтелектуального розвитку, охарактеризував умови цілісного здійснення корекційної роботи в спеціальній школі, висвітлив психологічні питання і педагогічні прийоми корекційної роботи на уроках, дослідив і узагальнив теоретичні та практичні аспекти корекції інтелектуальних порушень в учнів спеціальної школи, визначив особливості виховання соціально-нормативної поведінки учнів з порушенням інтелектуального розвитку [26].

Видатний вчений В.М.Синьов виокремив найважливіші напрямки корекційного впливу на учнів спеціальної школи, а саме:

- 1) корекція недоліків пізнавальних процесів, гностичної діяльності;
- 2) корекція мовленнєвого розвитку;
- 3) корекція емоційно-вольової сфери;

- 4) корекція вад моторики, фізичного розвитку;
- 5) корекція просоціальної спрямованості особистості, виправлення недоліків соціально-нормативної поведінки, порушень здатності до її саморегуляції [26].

Роблячи висновки із вищесказаного можна сказати, що навчання являється основним шляхом корекції психічного стану дітей з порушенням інтелектуального розвитку, оскільки знаходиться у органічній єдності з вихованням і розвитком та може бути цілеспрямованим на формування новоутворень особистості дитини. Успішне виконання завдань школи для дітей з особливими освітніми потребами можливе лише тоді, коли всі педагогічні заходи спрямовуватимуться на послаблення або подолання психічних та фізичних порушень учнів корекційної школи та їхній подальший цілісний особистісний розвиток.

Корекційно-педагогічні впливи системно поєднуються зі спеціальними засобами медичної та психологічної корекції, створенням умов для соціально-реабілітаційної підтримки людини з порушенням розумового розвитку та її родини. Такі впливи можуть організовуватись як прямі, безпосередні, так і опосередковані (напрямом включення об'єкта корекції у спеціально створені умови діяльності), але вони завжди мають бути цілеспрямованими, науково обґрунтованими, надійними та гуманістичними. Вченими-науковцями, які спеціалізуються на корекційній педагогіці, актуалізується проблема поглибленої розробки методологічного підґрунтя корекційної педагогіки, насамперед, посилення її зв'язків з іншими науками [35].

Навчальні заклади для дітей з особливими освітніми потребами готують учнів до самостійного життя і діяльності в природному соціальному середовищі, тому школярі з порушенням інтелектуального розвитку повинні бути виховані так, щоб їхня поведінка у різноманітних життєвих ситуаціях відповідала існуючим в суспільстві нормам, правилам та вимогам. Належна соціальна адаптація дітей з порушенням інтелектуального розвитку неможлива без формування належної соціальної поведінки, моральної та правової свідомості, виховання та корекції особистості дитини. Саме порушення

розумового розвитку істотно ускладнює вирішення завдань забезпечення правової діяльності, підвищує ймовірність певних соціальних проблем в індивідуальній поведінці кожної окремо взятої особистості. Досить важливим та актуальним у наданні освітніх послуг дітям з порушенням розумового розвитку є знання детальних особливостей дітей, вивчення індивідуальних можливостей орієнтування на зону найближчого розвитку (за Л.С. Виготським). Найголовніше завдання педагога – допомогти дітям з особливими освітніми потребами адаптуватися в нинішніх складних і суперечливих реаліях життя, сприяти їх соціалізації та профорієнтації, розвитку правової освіченості, умінні захистити себе, надати можливість визначитись із рівнем своєї конкурентоздатності за розумовими та психологічними мотивами, оволодіти певним рівнем правових знань і виховати в дітях з особливими освітніми потребами уміння правильно розв'язувати практичні проблемні життєві ситуації, формувати позитивну мотивацію в поведінці, вміння захистити свої власні права [11]. Завжди у центрі уваги опиняються люди, поведінка яких не відповідає загальноприйнятим людським або офіційно встановленим соціальним нормам. Основні права і обов'язки людини представлені в Конституції України. Завдання педагога полягає в тому, щоб донести до кожного учня знання про соціально важливі правовідношення і створити такі умови, при яких правові знання стали б основою правосвідомості учнів, формували б у них навички правомірної поведінки. Видатний педагог А. Макаренко ще на початку ХХ століття наголошував, що норми правової поведінки діти повинні засвоїти в школі, щоб вони знали, що їм можна, а чого не можна, за що хвалять, а що карають. Аналіз психолого-педагогічної літератури вказує на те, що в системі виховання особистості дитини правове виховання трактується як значуща її складова, актуальність якої зміцнюється в умовах зниження духовних цінностей людини, ускладненні криміногенної ситуації в державі (С. Алексєєв, М. Болдирєв, В. Головченко, М. Галімов, Г. Давидов, І. Запорожан, Л. Кузьменко, А. Нікітін, В. Обухов, О. Пометун, І. Рябко, Р. Сафаров, Т. Синякова, В. Сухомлинський, Л. Твердохліб, С. Фалько та

інші). Особлива увага при цьому звертається на формування правосвідомості особистості (А. Долгова, В. Дубровський, В. Безбородий, М. Подберезський, Л. Макар, Н. Ткачова), розуміючи її як інтелектуальне утворення людини, що дозволяє їй мислити правовими категоріями, емоційно і раціонально реагувати на явища правового та протиправного характеру, диференціюючи їх. Вищезазначені вчені-дослідники підкреслюють, що правосвідомість є основою, регулятором, головним фактором правової поведінки особистості у суспільстві, акумулюючи разом з поведінкою правову культуру людини. Також можна зазначити, що у філософсько-культурологічному аспекті, багатозначному для теоретичної та практичної педагогіки правового виховання, виокремлюють, з точки зору глибини та повноти відображення людиною правової дійсності, такі види правосвідомості, як повсякденну та професійну, пов'язану з теоретичною та практичною діяльністю юристів, правоохоронців як характеристику їх фахової компетентності (Г. Васянович, М. Костицький, Л. Макар, М. Подберезський, В. Синьов, С. Сливка та ін). Говорячи про формування правосвідомості, як основи правової поведінки дітей з порушенням інтелектуального розвитку, потрібно мати на увазі лише її повсякденний вид. Автори досліджень з даної теми роблять акценти на важливість правового виховання молоді, як засобу попередження і корекції девіантної (асоціальної) та делінквентної (протиправної) поведінки дітей та молоді (Г. Айзенк, О. Костенко, В. Кривуша, А. Міллер, В. Оржеховська, В. Синьов, М. Супрун, М. Фіцула та ін.). Науковці наголошують на важливості поєднання у цьому процесі навчальної та позакласної роботи, єдності вимог до дітей з боку педагогів, батьків і громадськості, використання системи методів і прийомів правоосвітніх та правовиховних впливів з диференційованим та індивідуальним підходом до особистості дитини [22].

Щододалі більшої уваги проблема правового виховання, в тому числі і правопорушної поведінки підлітків набуває в корекційній педагогіці. На важливість розвитку нормативно-правової поведінки у дітей з органічним ураженням центральної нервової системи не раз вказували видатні

дефектологи, наголошуючи, що виховання навичок і звичок норм права є важливим фактором корекції і компенсації порушень інтелектуального розвитку, сприяє кращій підготовці випускників корекційних шкіл до успішної соціалізації (Л. Виготський, Г. Дульнев, Г. Запрягаєв, Н. Коломинський, В. Синьов, О. Северов та інші) [22].

Підсумовуючи вищесказане висновок такий, що система математичних знань, умінь та навичок, якою здатні оволодіти учні з особливими освітніми потребами, в першу чергу спрямована на підготовку їх до життя у соціальному середовищі після її закінчення. За весь період навчання у закладах спеціальної освіти вони повинні оволодіти такими знаннями з математики, які б дозволяли їм певною мірою вільно володіти та користуватись арифметичними термінами, проводити рахунок, робити вимірювання, обчислення, виконувати різноманітні операції з числовими величинами, розв'язувати задачі. Якщо за період навчання вчителю вдалось сформувати певною мірою закінчену систему математичних знань – учням з порушенням розумового розвитку значно краще вдасться пристосуватись до життя [15].

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ

2.1. Констатувальне експериментальне дослідження позакласного заняття з математики у 7 класі спеціальної школи

Дослідження було проведено у Херсонській спеціальній загальноосвітній школі № 1. Педагогічний експеримент проводився у 7 класі, присутніх було п'ятеро дітей (три хлопчика та дві дівчинки). На основі науково – методичної літератури проводився позакласний захід з математики.

Для позакласного заходу були використані матеріали з геометрії та алгебри. Геометричні фігури, об'ємні фігури, плакати з малюнками, плакати з прикладами та завданнями.

Для позакласної роботи використовувались такі завдання:

1. Назвати плоскі геометричні фігури (*Рис.2.1.*):

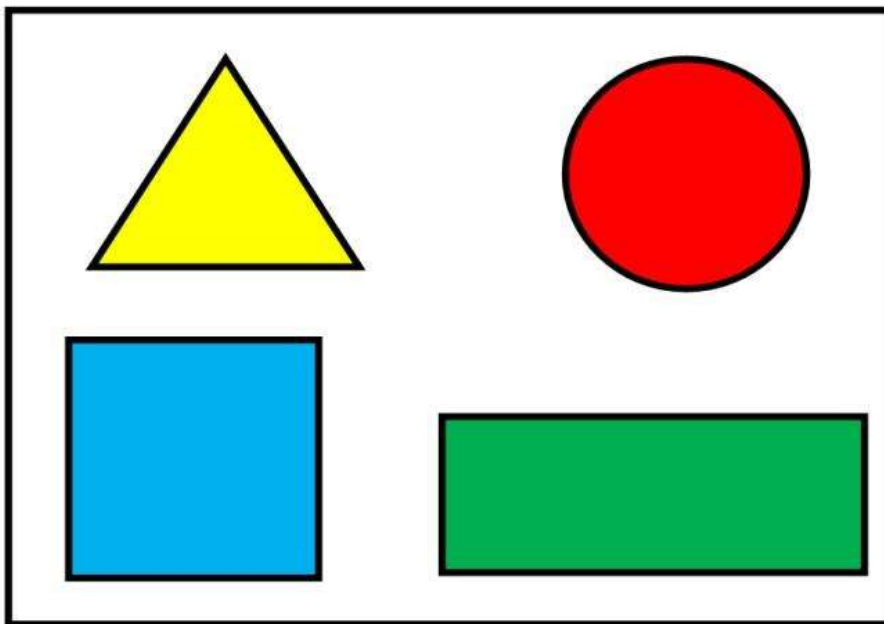

Рис. 2.1.

2. Знайти на малюнку геометричні фігури та назвати їх (Рис 2.2.):

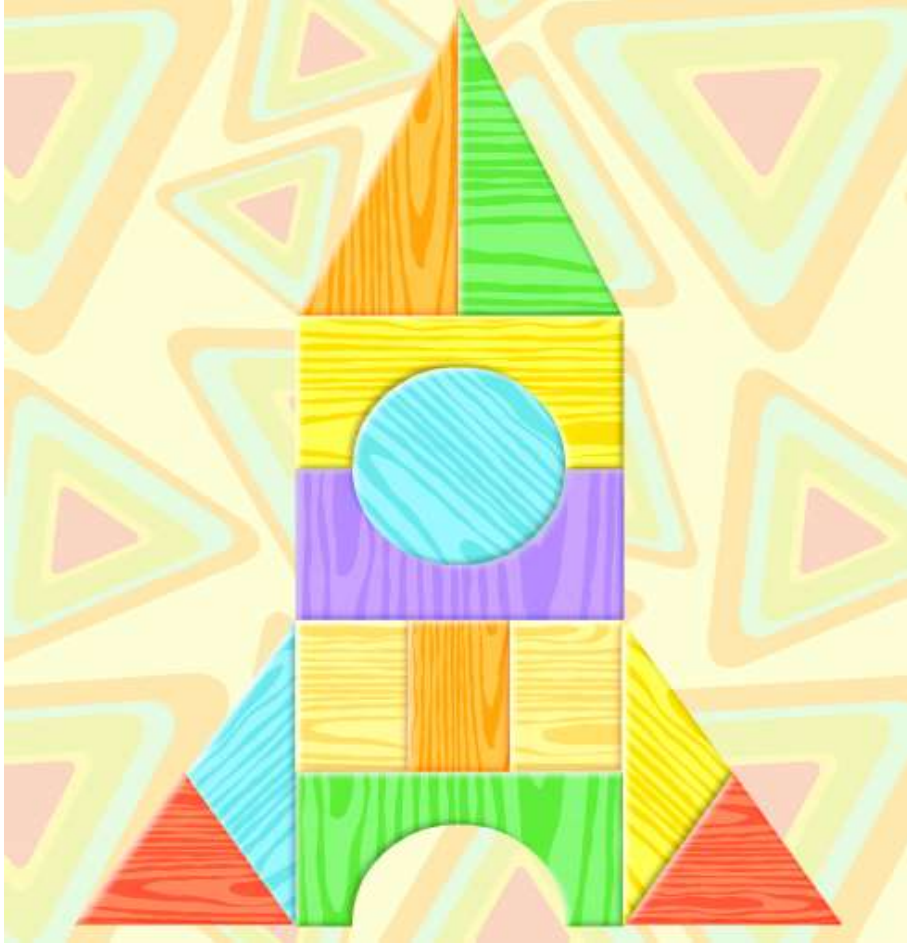

Рис. 2.2.

3. Розшифрувати слово:
(сума довжин всіх сторін)

ПЕРИ.....(МЕТР)

4. Фізкультхвилинка.

5. Однакові фігури потрібно розмалювати однаковим кольором. Кожен малюнок на окремому листі формату А4 (Рис.2.3.).

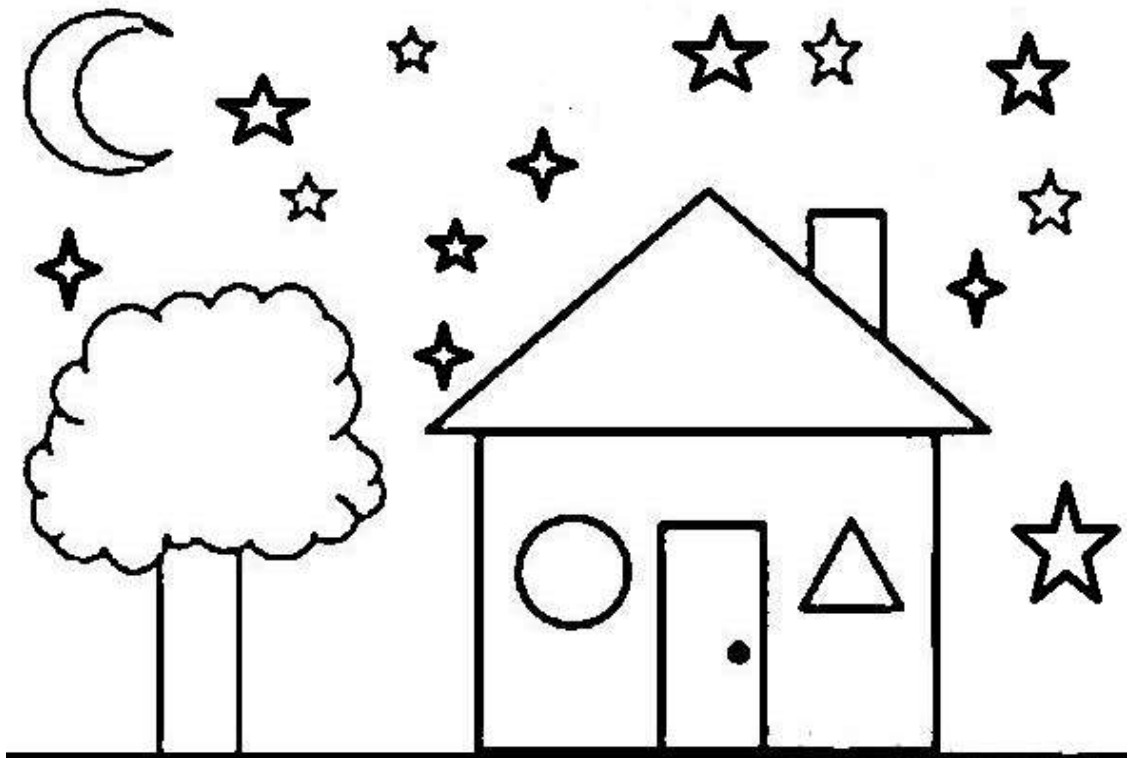

Рис. 2.3.

Підсумки проведеної роботи.

	1завдання 4 бали	2завдання 5 балів	3завдання 5 балів	3завдання 5 балів	4завдання 6 балів	Підсумок 25 балів
1уч.	4	4	5	5	4	22
2уч.	4	3	3	3	3	16
3уч.	1	1	1	2	2	7
4уч.	3	2	2	3	2	12
5уч.	1	2	1	2	1	7

Таблиця 2.4. «Результати сформованості математичних знань в учнів спеціальної школи 7 клас».

Для з'ясування стану сформованості математичних знань і вмінь в учнів з порушенням розумового розвитку 7-го класу, нами було проведено дослідження. У констатувальному експериментальному дослідженні було використано 5 завдань:

1. Визначення назв геометричних фігур.
2. Знаходження геометричних фігур на малюнку.
3. Розшифрувати слово.
4. Розфарбувати однакові геометричні фігури однаковим кольором.

За результатами оцінювання учнів було розподілено за такими рівнями: достатній 20%, середній 40%, низький 40%.

Діти, з якими ми працювали, мали дуже різні рівні знань та вмінь. У першого та другого учня спостерігається легкий ступінь порушення розумового розвитку. Але другий учень має дуже не стійку увагу, так як перший учень більш уважний та може сконцентруватися на уроці. У третього учня більш помірне порушення розумового розвитку та увага фактично відсутня, тільки за допомогою вчителя він може інколи виконувати не складні завдання. У четвертої учениці є і увага і бажання працювати на уроці, в неї легкий ступінь порушення розумового розвитку, вона не повністю виконує завдання, але за

допомогою вчителя вона працює. У п'ятої учениці як і у третього учня більш помірний ступінь порушення розумового розвитку, вона сильно відволікається, не має потрібної уваги, може взагалі відмовитись від завдань на уроці, їй потрібно приділяти більше уваги, більше з нею працювати індивідуально.

Дуже важливо приділяти належну увагу корекційній роботі. Пристосовувати ті заходи, які підходять кожному учню та намагатися впроваджувати їх у позакласну роботу.

Першочергове завдання корекції полягає у тому, щоб забезпечити можливість соціальної адаптації дитини шляхом розвитку вищих психічних функцій, оптимізації соціальної ситуації розвитку, формування різних видів діяльності. Потрібно створити такі умови навчання, підібрати такі методи та засоби, щоб в невимушеній обстановці максимально використати збережені можливості учня на етапі послаблення дефекту, а пізніше для проведення корекційної роботи, поступового, крок за кроком у напрямку вдосконалення порушеної функції. Увага дітей з особливими освітніми потребами переважно мимовільна, вона характеризується невеликим об'ємом та нестійкістю. Учні не можуть зосередитися на виконуваний роботі і працювати не відволікаючись. Велике значення має несформованість інтересів [21].

Результати нашого дослідження показали, що діти, які мають порушення розумового розвитку перш за все потребують більш завзятої роботи вчителя, більш індивідуальний підхід до кожного та принцип повторення має бути як саме собою. Увага дітей з якими ми проводили позакласний захід дуже не стійка, постійно потрібно їх зацікавлювати, заохочувати та підтримувати.

Навчання математики дітей з стійкими інтелектуальними порушенням потребує вирішення триєдиного завдання: загальноосвітнього, корекційно-розвиваючого та виховного. Головна мета навчання передбачає формування у школярів системи елементарних математичних понять (про натуральне число, кількість, послідовність, натуральний ряд чисел, нуль, геометричні фігури, іменовані числа тощо) і на їхній основі формування таких основних цілей:

- навичок: просторових вимірювань, креслення геометричних фігур, усних та письмових обчислень;
- вмінь: виконувати всі арифметичні дії з цілими та дробовими числами, розв'язувати прості та складені арифметичні задачі, на практиці використовувати знання про метричну систему мір, міри часу, орієнтуватись у навколишньому середовищі на основі розвитку часових та просторових сприймань;
- уявлень: про величини (довжину, масу, площу, об'єм, час і т.д.), про міри та їх співвідношення, плоскі та об'ємні геометричні фігури та тіла.

Математичні знання, вміння та навички засвоюються в чіткій послідовності. Системність - характерна особливість математики, оскільки будь-які математичні знання, вміння і навички опираються на попередні і виступають основою для наступних. Принципу системності має бути підпорядковано методичний розподіл матеріалу: послідовний перехід від простого до складного, від відомого до невідомого, від конкретного до абстрактного.

Особливості формування математичних знань через специфіку складу учнів спеціальної школи показують особливо актуальною проблему широкого та цілеспрямованого використання міжпредметних зв'язків під час навчання. Ефективність між предметних зв'язків залежить від ступеня засвоєння учнями навчального матеріалу з інших навчальних дисциплін. Залежно від змісту навчального матеріалу і часу вивчення взаємопов'язаних тем і розділів з окремих предметів, міжпредметні зв'язки поділяються на попередні, супутні та перспективні [27].

2.2. Формувальне експериментальне дослідження позакласного заняття з математики у 7 класі спеціальної школи

Дослідження було проведено через місяць, у Херсонській спеціальній загальноосвітній школі № 1. Педагогічний експеримент проводився у 7 класі, присутніх було п'ятеро дітей (три хлопчика та дві дівчинки). На основі науково – методичної літератури та попередньо розробленому позакласному заході проводилось формувальне експериментальне дослідження з математики у спеціальній школі в сьомому класі.

Для позакласного заходу були використані матеріали з геометрії та алгебри. Геометричні фігури, об'ємні фігури, плакати з малюнками, плакати з прикладами та завданнями.

Для позакласної роботи використовувались такі завдання:

1. Назвати об'ємні геометричні фігури (Рис. 2.5.):

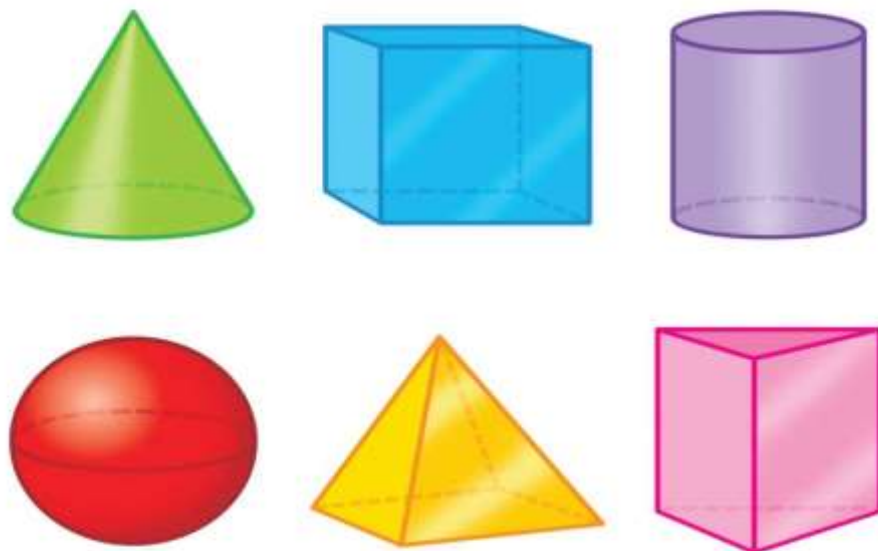

Рис.2.5.

2. Знайти геометричні фігури та назвати їх (Рис. 2.6.):

Рис. 2.6.

3. Розшифрувати слово:

ТРИКУ.....(ТНИК)

4. Фізкультхвилинка.
5. Однакові фігури потрібно розмалювати однаковим кольором (Рис. 2.7.).

Рис. 2.7.

Підсумки проведеної роботи.

	1завдання 6 балів	2завдання 10 балів	3завдання 5 балів	3завдання 10 балів	4завдання 6 балів	Підсумок 37 бала
1уч.	5	10	5	10	5	35
2уч.	4	8	4	9	4	29
3уч.	4	3	3	5	3	18
4уч.	4	5	3	5	3	20
5уч.	2	3	2	3	2	12

Таблиця 2.8. «Результати сформованості математичних знань в учнів спеціальної школи 7 клас».

Для з'ясування стану сформованості математичних знань і вмінь в учнів з порушенням розумового розвитку 7-го класу, нами було проведено через місяць повторне дослідження. У формувальному експериментальному дослідженні було використано 5 завдань:

1. Визначення назв геометричних фігур.
2. Знаходження геометричних фігур на малюнку.
3. Розшифрувати слово.
4. Розфарбувати однакові геометричні фігури однаковим кольором.

За результатами оцінювання учнів було розподілено за такими рівнями: достатній 40%, середній 40%, низький 20%.

Після проведення повторного експериментального позакласного заходу ми можемо сказати, що учні на багато краще засвоюють математичний матеріал, якщо до освітнього процесу додати позакласну роботу з математики. Завдання потрібно підбирати цікаві для дітей і водночас максимально навчаючі. Принцип завдань краще повторювати декілька разів, але зміст завдань потрібно змінювати, як показано в нашому дослідженні. Рівень математичних знань, вмінь і навичок в учнів значно виріс порівняно з першим

дослідженням. Позакласну роботу потрібно продовжувати, впроваджувати нові завдання та постійно зацікавлювати учнів новим навчальним матеріалом.

Проаналізувавши методику позакласної роботи з математики для дітей з порушенням розумового розвитку, ми спробували шляхом експериментального впровадження поліпшити математичні знання учнів та загальний їх розвиток. Як показує очевидність результатів, що деякі учні змогли подолати рубіж своїх розумових здібностей та стати на сходинку вище, а тим хто не зміг, на нашу думку потрібно більше часу. Розвиток має відбуватись як на уроці так і в позаурочний час. Особливе значення має корекційна спрямованість навчання та індивідуальний підхід, так як в одному класі зібрані діти з дуже різною встигаемістю, різними діагнозами, різним рівнем знань та різною поведінкою. Особливий акцент хочеться зробити на тому, що у одному класі мають навчатися діти з якнайбільш однаковими розумовими здібностями, діагнозами, поведінкою. Це як показує наше спостереження має дуже важливе значення. Справа в тому, що ми як вчителі маємо однаково навчити кожного учня одному і тому ж конкретному завданню на уроці, але, якщо одна дитина розуміє про що йде мова та виконує, а інша зовсім ні, то ми маємо розділити потрібну увагу тому хто не встигає, замість того, щоб тому хто розуміє дати більше. Для цього потрібно правильно робити відбір у спеціальні класи, щоб кожна дитина отримувала належне їй навчання та увагу. Тоді на нашу думку будуть кращі результати навчання в учнів з порушенням розумового розвитку.

Батьки мають обов'язково займатися з дітьми вдома, ми як вчителі дітей, які мають порушення розумового розвитку маємо пояснювати батькам, що результати будуть значно кращими, якщо вони будуть виконувати схожі завдання вдома. Адже дитина з психофізичними вадами повинна бути під впливом корекційної роботи майже постійно, загалом можна сказати, що 80% часу, а 20% мають приділятися розвагам. А саме корекційна робота означає завдання на уроці, позакласна робота та робота вдома з батьками. Потрібно постійно намагатися різними способами покращувати розумові здібності дітей їх кругозір, працювати з самооцінкою, розвивати соціальні навички.

Теоретичні та практичні дані показують, що основною причиною несвоєчасного введення дітей з особливостями інтелектуального розвитку в соціальне середовище є несприятлива соціальна ситуація в сім'ї. Дослідники, визначають низку факторів, що ускладнюють соціальний розвиток дітей з порушенням інтелектуального розвитку:

- 1) несприятливі форми спілкування та взаємодії матері зі своєю дитиною;
- 2) невміння батьків ввести дитину в нове соціальне оточення;
- 3) ізоляція дитини з порушенням інтелектуального розвитку від навколишнього середовища;
- 4) недооцінка батьками наслідків втрати часу сенситивного періоду в соціальному розвитку дитини;
- 5) відсутність або некоректність дисциплінованого та правильно організованого режиму дня дитини в родині;
- 6) відсутність розумного, правильно оформленого предметно-розвиваючого середовища для дитини в сім'ї.

А. Закрепіна, досліджуючи шляхи соціального розвитку дітей з помірним порушенням розумового розвитку, відмічає, що особливості соціального розвитку дітей цього типу багато в чому обумовлені не лише первинними порушеннями, але й умовами їх виховання в сім'ї: неадекватними формами спілкування й характеру взаємодії близької дорослої та дитини, ізоляцією дитини від однолітків і незнайомих дорослих, невідповідністю предметно розвиваючого середовища актуальному й потенційному рівню психічного розвитку дитини. Авторка відмічає, що дитина з порушенням розумового розвитку без корекційно-педагогічної допомоги не включається в соціальне життя сім'ї, що посилює проблеми її становлення, ускладнюється орієнтування в дитячому колективі [17].

Підсумовуючи вищесказане можна наголосити на тому, що головною умовою більш раціональної організації навчально-виховного процесу являється

вибір учителем доцільної системи методів та прийомів активного навчання, використання нових інформаційних технологій у поєднанні з традиційними засобами, а саме у математиці особлива роль відводиться математичним задачам, які являються метою, а також засобом навчання, математичного розвитку учнів.

Формування математичних знань в учнів з порушенням інтелектуального розвитку є важливим процесом, адже вміння реалізовувати, порівнювати, розв'язувати задачі арифметичного та геометричного змісту, виконувати обчислювання, насамперед передбачає використання цілої системи інтелектуальних дій. Поетапне формування математичних знань має великий вплив на найбільш слабкі сторони психіки дітей, сприяє розвитку сприймання, мислення, мовлення, уваги та інших психічних процесів, тобто однозначно відбувається розвиток пізнавальної діяльності дітей з порушенням інтелектуального розвитку [9].

Правильна організація занять з математики в спеціальній школі для дітей з порушенням розумового розвитку неможлива без системи корекційно-розвиваючих занять, широкого застосування наочності, цікавості, практичних завдань. Щоб активізувати пізнавальну діяльність, спонукати інтерес до уроків математики, сприяти підвищенню ефективності корекційно-розвиваючої роботи, вирішення виховних завдань навчального процесу необхідно поряд з уроками проводити і позакласну роботу [33].

Провівши науково-дослідницьку роботу, можна з впевненістю сказати, що саме першочергові завдання позакласної роботи такі: поглиблювати і збагачувати знання та практичні навички учнів; розвивати логічне мислення, кмітливість, математичну пильність, сприяти подальшому розвитку учнів, виховувати інтерес до математики; залучати дітей до цікавих занять; виховувати наполегливість, любов до праці, організованість і колективізм та формувати доброзичливі взаємовідносини між один одним. Завжди потрібно детально продумувати організацію та методологію позакласної роботи, щоб вона забезпечувала активність, ініціативність і самостійність учнів.

Аналіз сучасних наукових досліджень доводить, що найбільш ефективними методами та прийомами формування математичних уявлень в учнів з інтелектуальними порушеннями є:

1. На етапі підготовки до вивчення нового матеріалу доцільно використовувати прийоми випереджаючого навчання, необхідне створення ситуації, що викликає пізнавальний інтерес, увагу й емоційний настрій; використання методу тренінгу уваги й пам'яті. На даному етапі необхідно використовувати різні схеми, таблиці, плани.

2. На етапі вивчення, осмислення й первинного закріплення нового матеріалу доцільно використовувати індуктивні, наочні, практичні, ігрові методи; прийоми виділення головного; використання прийомів коментування; прийомів запам'ятовування й розвитку мислення, виконання найпростіших завдань за зразком, із використанням алгоритмів.

3. На етапі вторинного закріплення нового матеріалу, первинного застосування поточного контролю, необхідно використовувати репродуктивні, практичні й наочні методи, різноманітні завдання на закріплення з поступовим включенням нового запасу знань; виявлення помилок і труднощів, безпосередню індивідуальну допомогу та спільний з учителем контроль виконання завдань, виявлення причин невдач, корекцію, повторне самостійне розв'язання з використанням прийомів навчальної діяльності.

4. На етапі комплексного застосування вивченого, первинного узагальнення поточного контролю – взаємоконтроль і взаємокорекція; «тихе опитування».

5. На етапі узагальнення й систематизації вивченого необхідно використовувати багаторазове варіативне повторення вивченого, використання узагальнюючих опорних конспектів і схем, дидактичної гри, формування прийомів повторення, запам'ятовування й відтворення вивченого.

6. На етапі підсумкового контролю й оцінювання – використовувати рівневі діагностувальні тести, де результат виконання оцінюється за «методом додавання».

7. На етапі надання роботи додому – необхідне дозування з урахуванням причин відставання й надання матеріалів, інструкцій на допомогу його виконання. Також у процесі викладання математики в початкових класах спеціальної школи необхідно використовувати технологічні прийоми, наприклад, прийоми парціального розподілу дидактичної одиниці; прийоми геометричної інтерпретації арифметичних фактів [36]. Основне місце в навчанні математиці учнів з інтелектуальними порушеннями повинне приділятися практичній роботі, взаємодії з реальними предметами (моделями, схемами, кресленнями, таблицями), використанню різних прийомів: закреслювання, зафарбовування, з'єднання стрілками.

Узагальнений досвід учителів-практиків дозволяє наголосити на таких особливостях процесу формування математичних уявлень в учнів з інтелектуальними порушенням в умовах спеціальної школи:

- пропедевтичний характер навчання; – багаторазове повторення основного матеріалу;
- вивчення матеріалу невеликими дозами, враховуючи психологічні особливості й можливості даних дітей;
- поступове ускладнення матеріалу зі збільшенням кількості тренувальних вправ;
- обов'язкове розв'язання арифметичних завдань, оскільки даний вид роботи розвиває здатності міркувати, аналізувати, допомагає корекції недоліків розумової діяльності й мовлення дітей означеної нозології;
- збільшення уваги до усного рахунку, вдосконалюючи й розвиваючи такі психічні процеси, як пам'ять і увага;
- використання дидактичних ігор, вправ дозволяє знизити розумове стомлення й підвищити мотивацію до навчання [30].

ВИСНОВКИ

1. Для дітей з порушеннями розумового розвитку характерними є органічні ушкодження кори головного мозку, внаслідок яких спостерігається недостатня сформованість усіх складових психіки і передусім порушення пізнавальних процесів. Виявляються стійкі недоліки у розвитку відчуттів, сприймання, пам'яті, уяви, мислення, уваги, мовлення. Це має значний негативний вплив на засвоєння шкільного курсу математики.

2. В корекційній психопедагогіці визначені особливі умови навчання математики дітей з порушенням розумового розвитку в спеціальній школі, серед яких найсуттєвішими є: раннє виявлення труднощів в навчанні і своєчасне включення дитини в процес спеціально організованої роботи; наявність науково обґрунтованої системи формування елементарних математичних уявлень у дітей з проблемами в розвитку, і її цілеспрямоване і систематичне застосування з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дитини. Теорією і практикою спеціальної освіти неодноразово доведено, що корекційна спрямованість становить сутність навчально-виховного процесу в спеціальній школі (Баряєва Л. Б., Борякова Н. Ю., Гаврилов О. В., Гаврилушкіна О. П., Ек В. В., Єременко І. Г., Капустіна Г. М., Ляшенко О. М., Перова М. М. та ін.).

3. Позакласна робота є невід'ємною частиною навчання математики учнів з порушеннями інтелекту. Різні форми позакласних занять позитивно впливають на розвиток творчих здібностей дітей, сприяють формуванню вміння обчислювати приклади та розв'язувати задачі, креслити геометричні фігури та виконувати інші завдання. Вчитель може підбирати для позакласної роботи завдання, які відповідають рівню знань та умінь учнів, здійснювати індивідуальний підхід, проводити їх в цікавій формі, спрямовувати на розширення, поглиблення знань з тієї чи іншої проблеми.

4. Враховуючи вікові та типологічні особливості дітей з порушенням розумового розвитку, позакласна робота з математики повинна проводитись на

основі предметно-практичної, ігрової та продуктивної діяльності. Найбільш доцільно використовувати короткі за тривалістю форми позакласної роботи: дидактичні ігри, хвилинки цікавої математики. Їх проведення повинно бути регулярним, але при цьому слід обов'язково враховувати поточний стан дітей: рівень працездатності, емоційний фон настрою.

5. На основі аналізу констатувального та формувального експериментів зроблено висновки, що позакласна робота з математики позитивно впливає на знання, вміння та навички дітей з порушенням інтелектуального розвитку. Позакласна виховна робота має інші виміри педагогічних цінностей. Про шкільний урок говорять: "провести урок". Це природно і закономірно. Так сказати про позаурочне заняття не можна. Його разом з дітьми треба прожити, чітко виявляючи свою людську позицію, свою гідність і честь, глибокий інтерес до особистості дитини, зосередженість на її духовному світі. Головна особливість позаурочного виховного процесу полягає в тому, що він будується на взаємній співтворчості педагогів і дітей, на їхній дружбі і духовній спільності, на визнанні самоцінності особистості, на взаємодопомозі і взаємній зацікавленості у спільному успіхові і результаті діяльності. Отже, позакласний виховний педагогічний процес не можна ототожнювати з навчальним. Перед ним не ставиться завдання опрацювати державний стандарт загальної освіти. Його логічно розглядати в руслі соціальної комунікації, як процес соціально-педагогічної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барташнікова І. А., Барташніков О. О. Розвиток наочно-образного та логічного мислення у дітей 5-7 років. Тернопіль: „Богдан”, 1998. 80с.
2. Белошистая А.В. Развитие математических способностей школьника как методическая проблема . А.В. Белошистая. М.: Начальная школа, 2013. Вып. 1. С. 45 – 53.
3. Белошистая А.В. Организация и методика коррекции развивающего обучения математике в детских учреждениях. А.В. Белошистая. Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. №3. 2003. 10-16 с.
4. Богданович М., Козак М., Король Я. Методика викладання математики в початкових класах: Навчально-методичний посібник.- К.,1999. – С. 65-70.
5. Варенова Т.Г. Коррекционная педагогика: учебно-методический комплекс для студентов специальности "Социальная работа". – Минск: ГИ УСТБГУ, 2007. – 112 с.
6. Вержиховська О. М. Теорія і спеціальна методика виховання дітей з особливостями інтелектуального розвитку: навчально-методичний посібник. Вержиховська О.М., Бонецька О. М., Козак А. В. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута », 2013. 372 с.
7. Висоцька А.М. Організація позакласної виховної роботи в спеціальних навчальних закладах для дітей з розумовою відсталістю (5-10 класи): Методичні рекомендації. А.М.Висоцька. К.: 2012. 106 с.
8. Выготский Л.С. Психология . Л.С. Выготский. М.: ЭКСМО Пресс, 2004. 1008 с.
9. Гаврилов О.В. Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі: Курс лекцій: Навчальний посібник. О.В. Гаврилов, О.М. Ляшенко. Хмельницький: ПП Пантюк С.Д, 2003. 272с.

10. Гаврилушкина О.П., Воспитание и обучение умственно отсталых дошкольников. Кн. для воспитателя. О.П. Гаврилушкина, Н.Д. Соколова. М.: Просвещение, 1985. 72 с.
11. Гаман А. М. Профілактика правопорушень у допоміжній школі – важливий аспект формування правової освіченості дітей з вадами інтелекту. А. М. Гаман Актуальні питання корекційної освіти. 2011. Вип. 2. с. 50-58.
12. Гонтаровська Н.Б. Теоретичні та методичні засади створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості школяра: Дис. доктора пед. наук: 13.00. 07 Наталя Борисівна Гонтаровська. К., 2012. 475 с.
13. Добровольський С. С. Формування інтересу до математики в учнів початкових класів допоміжної школи. С.С. Добровольський. М.: Дефектологія, 2000. Вип. 1. с. 36-38.
14. Екжанова Е.А. Коррекционно-развивающее обучение и воспитание Е.А. Екжанова, Е.А. Стребелева. М.: Просвещение, 2005. 272 с.
15. Забрамная С.Д. Умственная отсталость и отграничение ее от сходных состояний С. Д. Забрамная. М.: Просвещение, 2005. 120 с.
16. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з особливостями психофізичного розвитку спеціальних шкіл різних типів I – III ступенів. Л.В. Борщевська, Л.С. Вавіна, В.В. Засенко, Г.М. Мерсіянова, Т.В. Сак. Дефектологія. 2001. №3
17. Закрепина, А. В. Трудный ребенок . А. В. Закрепина. Москва : Дрофа, 2007.
18. Ілляшенко, Т.Д. Аномальна дитина в школі: Навч.метод. Посібник Т.Д. Ілляшенко, Н.М. Стадненко. К.: ІСДО, 1995. 120с.
19. Калініна Т.С, Гніда Т.Б. Теоретичні основи формування життєвої компетентності у вихованців інтернатного закладу Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції Педагогіка здоров'я

- (7-8 квітня 2017 р.) Т.2 Збірник наукових праць. Чернігів. 2017 с.320-323
20. Кумарина Г.Ф. Коррекционная педагогика в начальном образовании Г.Ф. Кумарина, М.Э. Вайнер. М.: Академия, 2003. 320 с.
 21. Левченко И.Ю. Патопсихология: теория и практика. Учебное пособие И.Ю. Левченко. М.: Знание, 2006. 374 с.
 22. Ляшенко О. О. Щодо питання про експериментальну програму з курсу "основи правових знань" в допоміжній школі О. О. Ляшенко Актуальні питання корекційної освіти. 2011. Вип. 2. с. 136-145.
 23. Метиева Л.А., Удалова Э.Я. Сенсорное воспитание детей с отклонениями в развитии: сбор.гар. и игр. упр. М: Изд-во "Книголюб", 2007. – 120 с.
 24. Миронова С.П. Корекційна спрямованість принципів навчання учнів з вадами інтелекту. С.П. Миронова «Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України: Проблеми сучасної психології» За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. 2010. Випуск 7. с. 432-442.
 25. Миронова С. П. Корекційна спрямованість індивідуального навчання дітей з вадами психофізичного розвитку. С. П. Миронова «Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» Серія : Соціально-педагогічна. 2010. Вип. 15. с.76-81.
 26. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності: підручник. С.П.Миронова. Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 260 с
 27. Назарова Н.М. Специальная педагогика: в 3 т.: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений под ред. Н. М. Назаровой. Т. 3: Педагогические системы специального образования Н. М. Назарова,

- Л.И.Аксенова, Л.В.Андреева и др. М.: Издательский центр «Академия», 2008. 400 с.
28. Никуленко Т.Г. Коррекционная педагогіка. Т.Г. Никуленко. М.: Феникс, 2006. 382 с.
29. Обучение детей с нарушениями интеллектуального развития (олигофренопедагогіка) под ред. Б.П. Пузанова. М.: Академия, 2006. 362 с.
30. Перова М. Н. Методика преподавания математики в специальной (коррекционной) школе VIII вида : учеб. для вузов. М. Н. Перова. 4-е изд., перераб. М. : Владос, 2001. 406 с.
31. Петрова В.Г. Психология умственно отсталых школьников: Учебное пособие (Высшее образование) В.Г. Петрова, И.В. Беякова. М. : Академия, 2002. 160 с.
32. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник. За заг. ред. О.А. Дубасенюк. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 464 с.
33. Программы специальных (коррекционных) образовательных учреждений VIII вида: Подготовительный, 1—4 классы под ред. В.В. Воронковой; 4-е издание. М.: Просвещение, 2014. 192 с.
34. Синьов, В. М., Матвеева, М. П., Хохліна, О. П. (2008). Психологія розумово відсталої дитини. Київ: Знання.
35. Синьов В. М. Методологія та теорія досліджень в галузі дефектології. В. М. Синьов Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2010. Вип. 15. с. 7-9 .
36. Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі : курс лекцій. Частина 2. упоряд. О. Гаврилов, О. Ляшенко, Н. Королько. К.-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2006. 432 с.
37. Тарасун В.В. Особливості навчання математики молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку: Навчальний посібник. В.В.

- Тарасун, Н.С. Гаврилова. Камянець-Подільський: ПП Мошинський В.С, 2007. 268с.
38. Хилько А.А. Вопросы обучения и воспитания детей с трудностями в обучении. А.А. Хилько. М., 1964. 256 с.
39. Шаталов Г.И. Способы повышения мотивации обучения. Математика Г.И. Шаталов. Приложение к газете «Первое сентября». 2010. № 23. с.15–16.
40. Шатилова А.И. Занимательная математика. КВНы, викторины. А.И. Шатилова. М.: Айрис-пресс, 2004. 128 с.
41. Эк В.В. Обучение математике учащихся младших классов вспомогательной школы. В.В. Эк. М.: Просвещение, 1990. 175 с.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Менаріфова Ірина Вікторівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

10.11.2020
(дата)

(підпис)

Ірина Менаріфова
(ім'я, прізвище)

